

Czynności przeszukania w pomieszczeniach kościołów i innych związków wyznaniowych. Zatrzymanie dokumentów i innych rzeczy

Latem 2010 roku światowe media obiegała informacja, zaczerpnięta z portalu internetowego belgijskiego Kościoła katolickiego Cathobel, iż w dniu 24 czerwca 2010 roku w trakcie obrad plenarnych episkopatu Belgii miało miejsce bezprecedensowe najście na mieszkanie kard. Gotfrieda Danneelsa oraz siedzibę arcybiskupstwa w Mechelen. W trakcie dokonanego wówczas przeszukania zajęto akta i komputery, w tym również wszystkie poufne dokumenty kościelnej komisji ds. nadużyć seksualnych. Przeszukanie przeprowadzono także w kuriach biskupich w Antwerpii i Hasselt.

Informacją, która jednak najbardziej zelektryzowała opinię publiczną, był fakt, że w trakcie czynności przeszukania policjanci weszli również do katedry św. Rumbolda wpisanej na listę dziedzictwa UNESCO i tam, w krypcie dokonano wierceń w sarkofagach dwóch kardynałów (Josepha-Ernesta Van Roeya i Leona-Josepha Suenensa), podejrzewając, że ukryto w nich obciążające materiały¹.

Abstrahując od tego, jak poważne powody legły u podstaw decyzji belgijskich organów ścigania, powyższy przypadek skłania do refleksji, czy tak spektakularne przeszukanie jak to, które miało miejsce w Belgii w 2010 roku, mogłoby wydarzyć się również w Polsce? Czy rozwiązania normatywne istniejące w porządku prawa polskiego dopuszczają możliwość dokonywania przeszukiwań w obiektach sakralnych i innych pomieszczeniach należących do kościołów i związków wyznaniowych

¹ A. Kobylński, *Pedofilia w Belgii. Ewolucja seksualna, sekularyzacja i nowa moralność*, „Studia Bobolanum” (2017) nr 1, s. 227–228.

oraz czy ewentualnie ujawnione w trakcie tych czynności pisma i dokumenty będące w posiadaniu podmiotów konfesyjnych podlegają jakiegokolwiek ochronie? Czy kościoły i związki wyznaniowe obowiązane są do wydawania na żądanie służb każdej, mogącej stanowić dowód w sprawie rzeczy, którą służby te wskażą, i czy same czynności przeszukania są uregulowane w sposób niebudzący wątpliwości i z pełnym poszanowaniem gwarantowanych konstytucyjnie praw jednostki?

Artykuł ten, poprzez analizę obowiązujących regulacji prawnych, stanowi próbę odpowiedzi na powyższe pytania.

1. Przeszukanie i zatrzymanie dokumentów i innych rzeczy, w tym nośników i zasobów poczty e-mail, w polskiej procedurze karnej – zagadnienia wybrane

Zgodnie z art. 217 § 1 k.p.k.² rzeczy mogące stanowić dowód w sprawie lub podlegające zajęciu w celu zabezpieczenia kar majątkowych, środków karnych o charakterze majątkowym albo roszczeń o naprawienie szkody należy wydać na żądanie sądu lub prokuratora, a w wypadku niecierpiącym zwłoki – także na żądanie Policji lub innego uprawnionego organu. Osobę mającą rzecz podlegającą wydaniu wzywa się do wydania jej dobrowolnie (art. 217 § 2 k.p.k.), a w razie odmowy dobrowolnego wydania rzeczy można przeprowadzić jej odebranie (art. 217 § 5 k.p.k.).

Żądanie wydania rzeczy określone w art. 217 k.p.k. ma zastosowanie wówczas, gdy fakt posiadania danej rzeczy przez osobę wezwaną do jej wydania jest oczywisty i nie zachodzi potrzeba przeprowadzenia żadnych czynności poszukiwawczych³. Odnotować jednak należy, iż dobrowolne wydanie rzeczy samo w sobie nie wyklucza jeszcze możliwości dokonania przeszukania⁴. W literaturze przedmiotu

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1904) [dalej: k.p.k.].

³ Z. Uniszwski, *Przeszukanie. Problematyka kryminalistyczna*, Warszawa 2000, s. 47.

⁴ Termin „przeszukanie” został wprowadzony po raz pierwszy do procedury karnej ustawą Kodeks postępowania karnego z dnia 19 kwietnia 1969 roku (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.) i zastąpił używany w kodeksie z 1928 roku (Rozporządzenie z dnia 19 marca 1928 roku, Dz.U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364 z późn. zm.) oraz w jego późniejszych wersjach termin „rewizja”. Ani k.p.k. obecnie obowiązujący, ani kodeksy wcześniejsze nie zawierają materialnoprawnej definicji „przeszukania”, pozostawiając to określenie orzecznictwu i doktrynie, ta zaś słusznie zauważa, iż definicje przeszukania opracowane na potrzeby kryminalistyki mogą eksponować inne elementy niż te wynikające z przepisów postępowania karnego; Z. Uniszwski, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 42.

zwraca się uwagę, iż kontynuacja przeszukania pomimo dobrowolnego wydania przedmiotów jest dopuszczalna wówczas, gdy organ przeszukujący nie wskazał, jakich konkretnie przedmiotów poszukuje, a zachodzi podejrzenie, że z powodu niezindywidualizowania przedmiotów w wezwaniu do ich dobrowolnego wydania nie wszystkie przedmioty mogące stanowić dowód zostały wydane⁵. Odstąpienie od przeszukania pomimo wydania poszukiwanych przedmiotów zależne jest od tego, czy prowadzący przeszukanie nabierze przekonania, że wydano poszukiwane przedmioty lub ich nie wydano⁶. Jeśli jednak organ dokonujący przeszukania przed przystąpieniem do przeszukania wezwie do wydania konkretnych przedmiotów oznaczonych indywidualnie, z momentem ich wydania dalsze czynności poszukiwawcze uznać należy za bezprzedmiotowe⁷.

Przeszukanie jest czynnością, której celem jest znalezienie rzeczy znajdującej się w pomieszczeniu, innym miejscu, przy osobie, w jej odzieży lub podręcznych przedmiotach⁸. Jest czynnością procesową, która zmierza do odnalezienia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie lub rzeczy podlegających zajęciu w toku prowadzonego postępowania, jak również w celu odnalezienia, zatrzymania i doprowadzenia osoby podejrzanej. W odróżnieniu od rozwiązań normatywnych obowiązujących w minionym systemie totalitarnym⁹, w aktualnym stanie prawnym przeszukanie nie może być dokonane poza trwającym postępowaniem karnym¹⁰.

5 A. Kazanowski, *Problematyka przeszukania mieszkania*, „Prokuratura i Prawo” (2010) nr 4, s. 73.

6 Z. Ciopiński, R. Górecki, *Instytucja przeszukania na tle spraw o przestępstwa szpiegostwa*, „Nowe Prawo” (1988) nr 5–6, s. 78.

7 A. Kazanowski, *Problematyka przeszukania...*, dz. cyt., s. 74.

8 Art. 219 § 2 k.p.k. utracił moc z dniem 23 czerwca 2019 roku w zakresie, w jakim przewiduje przeszukanie osoby, nie określając granic tego przeszukania, na podstawie wyroku TK z dnia 14 grudnia 2017 roku (sygn. akt K 17/14, Dz.U. poz. 2405).

9 W art. 7 ust. 1 pkt. 5 Ustawy z dnia 14 lipca 1983 roku o Ministrze Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów (Dz.U. z 1983 r. Nr 38, poz. 172) oraz w aktach wykonawczych do tej ustawy (zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 stycznia 1984 roku w sprawie zasad i trybu zatrzymywania, kontroli osobistej, przeglądania bagażu oraz sprawdzania ładunku osób naruszających lub zagrażających porządkowi i bezpieczeństwu publicznemu, Dz.U. z 1984 r. Nr 6, poz. 28) uprawniono funkcjonariuszy MO i SB do stosowania przeszukania i innych czynności do niego zbliżonych poza procesem karnym, w ramach tajnych czynności rozpoznawczych; A. Kamińska-Nawrot, *Przeszukanie – środek przymusu procesowego ograniczający konstytucyjnie chronione prawa*, „Studia nad Bezpieczeństwem” (2016) nr 1, s. 130.

10 Możliwe jest dokonanie przeszukania w ramach art. 308 k.p.k., tj. dochodzenia w niezbędnym zakresie.

W myśl art. 219 § 1 k.p.k. przeszukanie stosuje się wówczas, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że osoba podejrzana lub wymienione rzeczy we wskazanym miejscu się znajdują.

W doktrynie trafnie zwraca się uwagę, iż ustawodawca, operując pojęciem „rzeczy mogące stanowić dowód w sprawie”, nie zawęży tego terminu do rzeczy mogących stanowić dowód przestępstwa. Oznacza to, że przeszukanie może być dokonane również w celu znalezienia dowodów świadczących o niewinności podejrzanego¹¹, aczkolwiek nie brak głosów, iż przeprowadzenie przeszukania w celu wykrycia dowodu niewinności, u osób postronnych, niebędących w kręgu podejrzeń, „musi być uznane za zjawisko groźne zarówno dla porządku prawnego, jak i dla elementarnego poczucia słuszności”¹².

Przeszukania może dokonać prokurator albo na polecenie¹³ sądu lub prokuratora Policja, a w wypadkach wskazanych w ustawie – także inny organ (art. 220 § 1 k.p.k.). Przeszukania nie dokonują sędziowie osobiście.

Postanowienie sądu lub prokuratora należy okazać osobie, u której przeszukanie ma być przeprowadzone (art. 220 § 2 k.p.k.), jednakże w wypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli postanowienie sądu lub prokuratora nie mogło zostać wydane, organ dokonujący przeszukania okazuje nakaz kierownika swojej jednostki lub legitymację służbową, a następnie zwraca się niezwłocznie do sądu lub prokuratora o zatwierdzenie przeszukania. Postanowienie sądu lub prokuratora w przedmiocie zatwierdzenia należy doręczyć osobie, u której dokonano przeszukania, w terminie siedmiu dni od daty czynności na zgłoszone do protokołu żądanie tej osoby. O prawie zgłoszenia żądania należy ją pouczyć (art. 220 § 3 k.p.k.).

¹¹ Z. Młynarczyk, *Przeszukanie i odebranie przedmiotów w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” (1996) nr 4, s. 98.

¹² K. Łojewski, *Rewizja domowa i osobista według k.p.k.*, „Palestra” (1967) nr 4, s. 81–84.

¹³ Decyzja ta przybiera formę postanowienia (zob. art. 220 § 2 k.p.k.). W postanowieniu o przeszukaniu lub zatrzymaniu rzeczy należy podać cel tych czynności, ze wskazaniem osób, które mają być wykryte lub ujęte, albo przedmiotów, które mają być znalezione lub zatrzymane, jak również imię, nazwisko i adres osoby (nazwę i adres instytucji), u której czynności te mają być przeprowadzone, oraz organ wykonujący, natomiast w uzasadnieniu należy przedstawić dowody lub przytoczyć okoliczności dające podstawy do przypuszczenia, że osoba podejrzana lub wymienione rzeczy znajdują się w miejscu wskazanym w postanowieniu (zob. § 161 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 roku – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, Dz.U. z 2016 r. poz. 508).

W odniesieniu do przeszukania pomieszczeń zamieszkałych¹⁴ przepis art. 221 k.p.k. określa ramy czasowe dla prowadzenia tej czynności. Przeszukania nie można dokonywać w tych pomieszczeniach w godz. od 22:00 do 6:00, jednak przeszukiwanie rozpoczęte za dnia można prowadzić nadal pomimo nastania pory nocnej. Powyższe ograniczenie godzinowe nie dotyczy lokali dostępnych dla nieokreślonej liczby osób oraz pomieszczeń służących do przechowywania rzeczy.

Przed przystąpieniem do przeszukania należy zakomunikować osobom, u których ma być dokonane przeszukiwanie, o celu czynności, a następnie wezwać do wydania poszukiwanych rzeczy. W przypadku odmowy wpuszczenia funkcjonariuszy do pomieszczenia w celu dokonania przeszukania dopuszczalna jest metoda wejścia siłowego¹⁵.

Podczas przeszukania ma prawo być obecna osoba, u której ma nastąpić przeszukiwanie, oraz osoba przybrana przez przeprowadzającego czynność, ponadto może być obecna osoba wskazana przez tego, u kogo dokonuje się przeszukiwania, jeżeli ta nie uniemożliwia przeszukiwania albo nie utrudnia go w istotny sposób. Jeżeli w lokalu nie ma jego gospodarza, należy przywołać przynajmniej jednego dorosłego domownika lub sąsiada (art. 224 § 1–3 k.p.k.). W piśmiennictwie formułowany jest pogląd, iż wykładnia doktrynalna przedmiotowego przepisu wskazuje, że udział podmiotów wymienionych w tym przepisie jest obligatoryjny, co prowadzi do wniosku, że w razie stanowczej odmowy uczestniczenia w czynnościach przeszukiwania dopuszcza się możliwość zastosowania środków przymusu¹⁶. Wniosek ten zdaje się znajdować oparcie również w art. 287 § 1 k.p.k., który stanowi, iż kara porządkowa może być nałożona także na osobę, która bezpodstawnie uchyla się od spełnienia innego ciążącego na niej obowiązku w toku postępowania¹⁷.

W przypadku przeszukania pomieszczenia lub miejsca zamkniętego należącego do instytucji państwowej lub samorządowej organ prowadzący czynność ma obowiązek zawiadomienia o zamiarze dokonania przeszukania kierownika

¹⁴ K.p.k. nie określa *explicite*, jak należy rozumieć pojęcie „pomieszczenia zamieszkałe”. Powszechnie przyjmuje się, że są to w szczególności: domy mieszkalne, pokoje hotelowe, pensjonaty, sanatoria, namioty, szpitale, internaty, domy wczasowe oraz wszelkie inne miejsca, które zostały zaadaptowane na pomieszczenia mieszkalne; A. Kazanowski, *Problematyka przeszukania...*, dz. cyt., s. 72.

¹⁵ Szerzej zob. § 67 Wytocznych nr 3 Komendanta Głównego Policji w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów z dnia 15 lutego 2012 roku (Dz.Urz.KGP z 2012 r. poz. 7; zm. Dz.Urz.KGP z 2013 r. poz. 14).

¹⁶ J. Stańda, *Świadkowie przybrani w świetle nowej ustawy procesowej*, „Problemy Praworządności” (1971) nr 9, s. 38.

¹⁷ A. Kazanowski, *Problematyka przeszukania...*, dz. cyt., s. 75.

tej jednostki, jego zastępcę albo organ nadrzędny, a następnie dopuszczenia tych osób do udziału w przeszukaniu (art. 222 § 1 k.p.k.). Przeszukanie pomieszczenia zajętego przez wojsko może nastąpić jedynie w obecności dowódcy lub osoby przez niego wyznaczonej (art. 222 § 2 k.p.k.).

Jeśli osoby, od których żąda się wydania dokumentów lub u których dokonuje się przeszukania, oświadczą, że wskazane dokumenty zawierają tajemnicę państwową, służbową, zawodową czy też mają charakter osobisty, prowadzący przeszukiwanie dokumenty takie zabezpiecza w opieczętowanym opakowaniu i bez zapoznawania się z ich treścią przekazuje je organowi prowadzącemu postępowanie. Taki sam sposób postępowania dotyczy ujawnionej w trakcie czynności dokumentacji psychiatrycznej (art. 225 § 1 i 4 k.p.k.). Zasad tych nie stosuje się jednak w przypadku, gdy posiadaczem tego rodzaju dokumentów i pism jest osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa (art. 225 § 2 k.p.k.).

W osobny sposób ustawodawca uregulował sytuację, kiedy w toku wykonywania czynności znaleziona zostanie dokumentacja zawierająca okoliczności związane z wykonywaniem funkcji obrońcy. Podstawą do uznania takiej dokumentacji za związaną z obroną jest oświadczenie złożone wobec organu prowadzącego czynność przez obrońcę lub inną osobę, u której dokumenty zostały znalezione. Dokumenty takie pozostawia się wymienionym osobom bez zapoznawania się z ich treścią lub wyglądem. Jeśli jednak pojawią się jakiegokolwiek wątpliwości co do oświadczenia osoby innej niż obrońca, wówczas dokumenty te zabezpiecza się w sposób opisany powyżej i przekazuje sądowi celem oceny przydatności dla celów prowadzonego postępowania.

Przeszukanie i zatrzymanie dokonywane w odniesieniu do systemów komputerowych, nośników i zasobów poczty e-mail uregulowała nowela do Kodeksu postępowania karnego z dnia 10 stycznia 2003 roku¹⁸, która weszła w życie z dniem

¹⁸ Dz.U. Nr 17, poz. 155. Nowela ta w pewnej mierze stanowiła odpowiedź na Zalecenia Rady Europy Nr R (95) 13 dotyczące „Problemów karnoprocesowych związanych z nowoczesną technologią przetwarzania informacji” (zob. <http://cm.coe.int/ta/rec/1995/95r13.htm>, 11.03.2018) oraz regulacje zawarte w Europejskiej Konwencji w Sprawie Cyberprzestępczości z dnia 23 listopada 2001 roku (zob. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm>, 11.03.2018). Na marginesie zauważyć należy, iż zarówno wskazane wyżej Zalecenie Rady Europy, jak i Konwencja w Sprawie Cyberprzestępczości postulują wyposażenie organów ścigania w uprawnienia do prowadzenia tzw. zdalnego przeszukania systemów komputerowych za pomocą sieci informatycznych. Czynność taka odbywa się inaczej niż przy klasycznym przeszukaniu, tj. bez uprzedniego zawiadomienia ani też udziału strony, wobec której czynność jest prowadzona. Zdalne przeszukiwanie zostało już prawnie uregulowane w innych krajach, np. w Holandii, i polega ono na penetracji systemu informatycznego, zbieraniu i zapisy-

1 lipca 2003 roku. Wprowadziła ona między innymi przepis art. 236a, który stanowi, iż wszystkie powyższe regulacje stosuje się odpowiednio do dysponenta i użytkownika systemu informatycznego w zakresie danych przechowywanych w tym systemie lub na nośniku znajdującym się w jego dyspozycji lub użytkowaniu, w tym korespondencji przesłanej drogą elektroniczną¹⁹.

Zgodnie z treścią art. 236 § 1 k.p.k. na postanowienie dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz na inne czynności przysługuje zażalenie osobom, których prawa zostały naruszone; zażalenie na postanowienie wydane lub czynność dokonaną w postępowaniu przygotowawczym rozpoznaje sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie.

Przeszukanie jest czynnością dopuszczalną nie tylko w świetle przepisów k.p.k., ale również w ramach postępowania określonego w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 roku – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia²⁰. Zgodnie z art. 44 § 1 k.p.w. w celu znalezienia i zatrzymania przedmiotów podlegających oględzinom lub mogących stanowić dowód rzeczowy Policja, a w toku czynności wyjaśniających również inne organy je prowadzące mogą dokonać przeszukania pomieszczeń i innych miejsc, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że przedmioty te lub dowody tam się znajdują, przy czym przepis § 1 stosuje się odpowiednio do przeszukania osoby, jej odzieży lub podręcznych przedmiotów (art. 44 § 2 k.p.w.). Przeszukanie następuje na mocy postanowienia prokuratora lub sądu, a w wypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli postanowienie nie mogło być uprzednio wydane, można przeprowadzić przeszukanie bez takiego postanowienia, jednak organ dokonujący tej czynności zobowiązany jest następnie zwrócić się niezwłocznie do prokuratora o zatwierdzenie przeszukania. Na żądanie osoby, u której dokonano przeszukania, doręcza się jej w terminie 14 dni postanowienie w przedmiocie zatwierdzenia przeszukania. O prawie wystąpienia z takim żądaniem należy osobę tę pouczyć (art. 44 § 3 i 4 k.p.w.).

Przy przeprowadzaniu przeszukania i zatrzymania przedmiotów w trybie k.p.w. stosuje się odpowiednio przepisy art. 217, art. 221–234 i art. 236 k.p.k.

waniu ujawnionych w nim danych pod kontrolą organu procesowego. W Polsce taka forma czynności procesowej nadal nie jest dopuszczalna.

¹⁹ Szerzej zob. A. Adamski, *Prawo karne komputerowe*, Warszawa 2000.

²⁰ Dz.U. z 2016 r. poz. 1713 [dalej: k.p.w.].

2. Wątpliwości interpretacyjne i aksjologiczne

Analiza powyższych przepisów rodzi wątpliwości w dwóch zasadniczych aspektach:

- 1) w zakresie rozwiązań dotyczących *stricte* samej procedury przeszukania oraz
- 2) w zakresie odnoszącym się do tytułowych podmiotów kościelnych i związków wyznaniowych.

Odnosząc się do pierwszej z wymienionych płaszczyzn, przede wszystkim zauważyć trzeba, iż zasadnicza wątpliwość pojawia się już niejako w punkcie wyjścia, tj. wraz z próbą określenia przesłanek materialnoprawnych przeszukania. Zgodnie z przytoczonymi normami przeszukanie w świetle prawa polskiego dopuszczalne jest wówczas, gdy istnieje „uzasadniona podstawa do p r z y p u s z c z e n i a”, że określony obiekt (poszukiwana osoba, rzecz) w danym miejscu się znajdują. Powyższy zapis wydaje się zrozumiały *prima facie*, jednakże co konkretnie należałoby rozumieć pod pojęciem „przypuszczenie” i dlaczego właśnie tym pojęciem – a nie procesowym terminem „podejrzanie” – posługuje się ustawodawca w odniesieniu do przeszukania, w zasadzie trudno jednoznacznie rozstrzygnąć. Doktryna, opierając się na wykładni językowej (a raczej na intuicji), nie bez racji wskazuje, iż przypuszczenie, to coś mniej niż podejrzanie²¹. Jeśli dodać do tego fakt, że przesłanką przeszukania nie jest istnienie „uzasadnionego przypuszczenia”, lecz istnienie „uzasadnionej podstawy” do przypuszczenia, to nie sposób nie zauważyć, że przeszukanie może nastąpić na podstawie informacji bardzo nikłych.

W literaturze zwraca się uwagę, iż informacje stanowiące podstawę do przeprowadzenia przeszukania muszą być możliwe do zweryfikowania, a więc pochodzić ze źródeł mogących w późniejszym procesie stanowić źródła dowodowe²². Spotkać można jednak i taką tezę, że w sytuacjach, gdy zaniechanie niezwłocznego przeszukania grozić może oczywistą utratą dowodów bądź ze względu na uciążliwość danej kategorii przestępstw można przeprowadzić przeszukanie, opierając się tylko i wyłącznie na operacyjnych informacjach organów ścigania²³.

²¹ R. Koper, *Przeszukanie w wypadkach niecierpiących zwłoki*, „Prokuratura i Prawo” (2014) nr 11–12, s. 19.

²² *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. R. A. Stefański, R. Zbłocki, Warszawa 2003, s. 979.

²³ J. Grajewski, E. Skrętowicz, *Podręczny komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Gdańsk 1993, s. 122; J. Bartczak, *Przeszukanie w przepisach prawa i praktyce*, Warszawa 1973, s. 7; J. Grochowski, *Milicyjne przeszukanie pozaprosesowe a konstytucyjne prawa osobiste w PRL*, „Problemy

To, czy wskazane ujęcie przesłanki przeszukania czyni zadość wymogom precyzji ustawowej, czy nie – od lat jest przedmiotem wątpliwości doktryny. Nie brak głosów, że to, iż podstawa prawna przeszukania jest określona bardzo ogólnie i elastycznie, nie jest zabiegiem nieprawidłowym, bowiem organa procesowe nie mogą być pozbawione luzu decyzyjnego²⁴. Trudno jednak nie zgodzić się z tymi, którzy wskazują, iż ustawodawca, posługując się zwrotem językowym nieostrym i nieprecyzyjnym, stwarza nader szerokie ramy dla stosowania tej instytucji²⁵. Jeśli uwzględni się, iż przeszukanie jest jedną z najbardziej drastycznych form ingerencji organów ścigania w podstawowe prawa i wolności chronione konstytucyjnie, tj. prawo do prywatności i nienaruszalności mieszkania, to trudno przyjąć, aby taki stan rzeczy zapewniał należytą ochronę przed ewentualnymi nadużyciami.

Zasadnicze wątpliwości budzi również brak jakichkolwiek ograniczeń co do charakteru spraw, w odniesieniu do których przeszukanie może być usprawiedliwione, a zwłaszcza brak bliższych regulacji, które precyzowałyby warunki dopuszczalności dokonania przeszukania w tzw. przypadkach niecierpiących zwłoki. W obecnym stanie prawnym nie ma żadnego katalogu czynów, w odniesieniu do których przeszukanie byłoby wykluczone. Funkcjonariusze Policji (oraz szeregu innych służb) mogą dokonać przeszukania w dowolnej sprawie, bez względu na jej charakter i wagę, tj. nie tylko w sprawie o każde, nawet stosunkowo drobne przestępstwo, ale nawet o każde, dowolne wykroczenie. Co istotne przy tym, w przypadku niecierpiącym zwłoki decyzję o przeszukaniu funkcjonariusz może podjąć *ad hoc*, całkowicie samodzielnie.

Zatrzymując się przy owym przypadku niecierpiącym zwłoki zauważyć należy, iż ustawodawca przypadku tego nie dookreśla bliżej, stanowiąc jedynie, że taka sytuacja ma miejsce wówczas, jeżeli postanowienie sądu lub prokuratora nie mogło zostać wydane. Wprawdzie przeszukanie w ramach czynności niecierpiących zwłoki może nastąpić tylko wtedy, gdy zaistnieją materialnoprawne przesłanki do dokonania przeszukania jako takiego, tj. wówczas, gdy pojawią się wskazane

Prawa Karnego” (1989) nr 15, s. 33; L. Skoczyński, *Przeszukanie – ewolucja instytucji*, [w:] *Problemy ewolucji prawa karnego*, red. T. Bojarski, Lublin 1993, s. 124.

²⁴ P. Hofmański, *Prawo do poszanowania prywatności (art. 17 Paktu i art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka) a rozwiązania polskiego prawa karnego materialnego i procesowego*, [w:] *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, red. J. Skupiński, J. Jakubowska-Hara, Warszawa 1995, s. 266; R. Koper, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 18–19.

²⁵ Zob. m.in. A. Sakowicz, *Poszanowanie życia prywatnego w postępowaniu karnym*, „Jurysta” (2000.) nr 6, s. 21; R. Koper, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 19.

wyżej „uzasadnione podstawy do przypuszczenia”, niemniej jednak nie ulega wątpliwości, iż w świetle tej regulacji zakres samodzielnych uprawnień decyzyjnych funkcjonariusza w kwestii przeszukania jest znaczący.

W sytuacjach nagłych, w których niedokonanie natychmiastowego przeszukania może skutkować niepowetowaną stratą dowodu przestępstwa, przeprowadzenie przeszukania na warunkach mniej sformalizowanych, stanowiących odstępstwo od przyjętych standardów procesowych i w trybie pilnym, uznać trzeba za celowe ze względów pragmatycznych. W takim jednak przypadku, właśnie z uwagi na istnienie owych odstępstw od reguł ogólnych, precyzyjne limitowanie warunków wydaje się koniecznością szczególną.

Pozostawienie w gestii samych służb tak istotnego marginesu swobody, przy jednoczesnym braku warunków doprecyzowujących wystąpienie sytuacji niecierpiącej zwłoki, nie tylko nie sprzyja stosowaniu wykładni restrykcyjnej analizowanej normy, ale wręcz rodzi pokusę stosowania przeszukań „na wyrost”. W oczywisty sposób kłóci się to z konstytucyjną zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) i godzi w podstawowe prawa jednostki.

Wniosku powyższego w niczym nie zmienia fakt, że w przypadku przeprowadzenia przeszukania w trybie niecierpiącym zwłoki na organach dokonujących tych czynności spoczywa ustawowy obowiązek obligatoryjnego zwrócenia się z wnioskiem o zatwierdzenie przeszukania (bez względu na jego wynik) do prokuratora lub sądu. W tym kontekście nie sposób bowiem nie zauważyć, iż kontrola tego rodzaju (podobnie jak kontrola zażaleniowa) zawsze ma charakter następczy i dokonywana jest *post factum*. Niejako więc z natury rzeczy nie jest ona w stanie eliminować ryzyka przeszukań pochopnych i nie chroni przed nieprzemyślanym (a wysoce stresującym dla każdego, u kogo przeszukanie ma być dokonane) najściem służb.

Osobną kwestią budzącą wątpliwości pozostaje to, że uprawnienia kontrolne w ramach zatwierdzania czynności przeszukania przysługują prokuratorowi. Abstrahując od tego, że w przypadku postępowania w sprawach o wykroczenia prokurator jest jedynym podmiotem, któremu tego rodzaju kompetencje przysługują, można mieć wątpliwości, czy prokurator rzeczywiście jest podmiotem dającym pełne gwarancje zachowania obiektywizmu w sprawie. Biorąc pod uwagę to, że jest on organem, który prowadzi bądź nadzoruje postępowanie przygotowawcze, a zatem z oczywistych względów sam jest zainteresowany wynikiem przeszukania, wątpliwości te wydają się uzasadnione. W doktrynie trafnie podnosi się, iż prokurator, będąc podmiotem żywo zainteresowanym

„korzyściami” dla postępowania przygotowawczego, może nie być w stanie należycie wyważyć kolidujących ze sobą wartości i przyznać pierwszeństwa ochronie jednostki²⁶, toteż organem przeprowadzającym kontrolę następczą (a nawet podejmującym decyzję pierwotną, tj. zarządzającą przeszukaniem) winien być wyłącznie organ niezależny i niezaangażowany bezpośrednio w wynik postępowania karnego, tj. sąd²⁷.

Jeszcze inne zagadnienie, jakie wyłania się na kanwie analizowanego problemu, wiąże się z pytaniem o skutki przeszukania wadliwego, co do którego odmówiono zatwierdzenia. W literaturze jak dotąd powszechnie przyjmowano, że jeżeli w trakcie przeszukania dopuszczono się uchybień, które wprawdzie wskazywały na wadliwość czynności, jednak nie powodowały nieważności przeszukania, nie ma podstaw do odmowy zatwierdzenia przeszukania, a przedmioty zabezpieczone podczas stosowania tego środka mogą mieć znaczenie dowodowe w sprawie²⁸. Jeśli jednak przeszukania dokonano z naruszeniem przesłanek określonych w art. 219 k.p.k. i art. 220 § 1 i 3 k.p.k., należy uznać niedopuszczalność takiego przeszukania, a to oznacza, że zatrzymane przedmioty, nawet jeśli stanowią niezbitę dowody popełnionego przestępstwa, należy zwrócić, gdyż nie będą mogły być wykorzystane dowodowo w procesie²⁹.

Pogląd powyższy jest słuszny, problem jednak w tym, że – jak się wydaje – traci on na aktualności w świetle obecnie obowiązujących regulacji procesowych, tj. wobec wprowadzenia rozwiązań zawartych art. 168a k.p.k. Zgodnie bowiem z wymienionym przepisem, o ile dowód nie został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności, nie można uznać go za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania.

26 A. Kamińska-Nawrot, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 139.

27 K. Marszał, *Problem organu uprawnionego do stosowania środków przymusu w procesie karnym*, „Problemy Prawa Karnego” (1993) nr 19, s. 101, 108–109; S. Steinborn, *Problem organu uprawnionego do stosowania przeszukania w toku procesu karnego w świetle unormowań konstytucyjnych i prawnomiędzynarodowych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” (2008) t. 19, s. 368–375; J. Skorupka, *Konstytucyjne i konwencyjne granice...*, dz. cyt., s. 56–57; R. Koper, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 23–24, 26. Stanowisko to pośrednio znalazło swój wyraz również w wyroku TK z dnia 3 lipca 2008 roku, K 38/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 102 (zob. P. Starzyński, *Skutki uznania niekonstytucyjności art. 236 par. 2 k.p.k.*, „Przegląd Policyjny” [2010] nr 3, s. 122–131).

28 R. Koper, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 29 i literatura tam przywołana.

29 R. Koper, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 29.

Bez względu więc na to, czy przeszukania w trybie niecierpiącym zwłoki dokonano z pogwałceniem wymogów proceduralnych, i bez względu na to, czy w trakcie tej czynności zachowano zasadę umiaru, wszystkie dowody pozyskane w trakcie stosowania tego środka mogą być obecnie wykorzystane procesowo. Uwagę tę w jednakowym stopniu odnieść należałoby generalnie do całej procedury związanej z przeszukaniem. Oznacza to, że wobec treści art. 168a k.p.k. wszelkie mechanizmy gwarancyjne mające na celu ochronę praw jednostki w zderzeniu z interesem wymiaru sprawiedliwości realizowanym w ramach czynności przeszukania *de facto* są iluzoryczne.

Przechodząc do drugiej z wymienionych płaszczyzn analiz, tj. do wątpliwości odnoszących się do podmiotów konfesyjnych, zauważyć należy, iż zasadnicza wątpliwość dotyczy kwestii podstawowej, a mianowicie tego, czy przeszukanie pomieszczeń należących do kościołów i innych związków wyznaniowych oraz zatrzymanie znalezionych tam dokumentów i innych przedmiotów są w ogóle prawnie dopuszczalne.

Udzielając odpowiedzi na to pytanie, przede wszystkim odnotować trzeba, iż w aktualnym stanie prawnym nie ma żadnych norm, które *expressis verbis* zabraniałyby dokonywania tego rodzaju czynności w wymienionych pomieszczeniach. Jedynymi obiektami w RP, których taki zakaz dotyczy, są lokale i budynki organów Unii Europejskich, co wynika z art. 1 Protokołu (nr 7) w sprawie przywilejów i immunitetów Unii Europejskiej³⁰, oraz – jak przyjmuje się w doktrynie – biura krajowe eurodeputowanych (choć jest to dyskusyjne).

Nie ma również takich regulacji, które na ewentualne istnienie omawianego zakazu mogłyby wskazywać pośrednio. Zakazu tego nie można – jak się wydaje – skutecznie wywodzić z wyrażonej w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP normy pierwotnej, regulującej relacje między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi, która stanowi, że stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności w swoim zakresie (zasadę tę, w odniesieniu do Kościoła katolickiego, wyraża również art. 1 Konkordatu).

Nie wchodząc w całą głębię zagadnienia dotyczącego wspomnianych relacji państwo–Kościół i związki wyznaniowe³¹, odnotować jedynie wypada, iż w literaturze

³⁰ Dz.U. 310, 16/12/2004 P. 0261–0266.

³¹ Szerzej zob. m.in. J. Krukowski, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993; J. Krukowski, K. Warchałowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000; M. Pietrzak, *Prawo*

przedmiotu zgodnie przyjmuje się, iż ustawa zasadnicza nie precyzuje szczegółowo zakresu wyrażonej w art. 25 ust. 3 zasady autonomii i niezależności. Analizowana norma ma charakter ogólny i wymaga konkretyzacji³². Dokonując interpretacji wymienionych pojęć, przedstawiciele doktryny prawa wskazują, iż konstytucja w wymienionym przepisie potwierdza prawo kościołów i innych związków wyznaniowych do tworzenia endogenicznego prawa wewnętrznego dotyczącego spraw immanentnie związanych z ich działalnością, bez ingerencji państwa. Są to przede wszystkim: kwestie doktrynalne, zasady sprawowania obrzędów i udzielania posług religijnych, kryteria przyjmowania do wspólnoty religijnej³³, zawieszania możliwości uczestniczenia w życiu religijnym oraz usuwania ze związku wyznaniowego. Wspólnoty religijne za pośrednictwem własnego prawa wewnętrznego³⁴ normują także prawa i obowiązki swych członków, kryteria doboru do stanu duchownego i status jego przedstawicieli, zasady tworzenia wyznaniowych jednostek organizacyjnych różnego szczebla, a także określają organy związku wyznaniowego, ich kompetencje i zasady obsady³⁵.

Również w świetle orzecznictwa strasburskiego autonomia wspólnot religijnych odnosi się w szczególności do ustalania doktryny danej grupy wyznaniowej; ustalania struktury organizacyjnej kościoła, z czym powinna wiązać się możliwość uzyskania osobowości prawnej; ustaleń dotyczących obsady stanowisk kościelnych, a także przenoszenia, zwalniania, usuwania duchownych; swobody grupy wyznaniowej do decydowania o swoim składzie czy swobody podejmowania aktów dotyczących praw i statusu wiernych³⁶.

wyznaniowe, Warszawa 2005; P. Borecki, *Geneza modelu relacji państwo-Kościół w konstytucji RP*, Warszawa 2008.

32 P. Borecki, *Autonomia kościołów i innych związków wyznaniowych we współczesnym prawie polskim*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” (2012) t. 15, s. 86.

33 Za wyjątkiem Muzułmańskiego Związku Religijnego.

34 Nadmienić należy, iż przyjmuje się, że prawo wewnętrzne kościołów i innych związków wyznaniowych jest *sui generis* prawem obcym w stosunku do norm prawa polskiego. Zgodnie z zasadą niezależności organy państwowe nie mogą egzekwować norm prawa kościelnego, dokonywać wiążącej wykładni tego prawa ani orzekać o ważności konfesyjnych aktów normatywnych; A. Mezglewski, *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” (2011) t. 3, s. 252.

35 P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006, s. 76; E. Goryczko, *Autonomia i samorządność związków wyznaniowych w Polsce Ludowej*, Tarnów 2005, s. 16; P. Borecki, *Autonomia kościołów...*, dz. cyt., s. 88.

36 *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1: *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010, s. 582.

Autonomia i niezależność państwa i kościołów oraz innych innych związków wyznaniowych sama w sobie nie oznacza zatem „zawieszenia” możliwości stosowania w odniesieniu do podmiotów konfesyjnych regulacji karnoprosesowych. Taki pogląd jednoznacznie sformułowany został też w doktrynie, która wprost stwierdza, iż „autonomia nie wyklucza podporządkowania się grup wyznaniowych ogólnym – religijnie neutralnym – przepisom prawa państwowego dotyczącym porządku publicznego”³⁷.

Odnosząc powyższe uwagi do analizowanego zagadnienia przeszukania, zauważyć należy, iż skoro w przytoczonym art. 217 k.p.k. ustawodawca wyraźnie stwierdza, że rzeczy mogące stanowić dowód w sprawie należy wydać na żądanie stosownych podmiotów, przy czym nie czyni tu żadnych wyjątków w zależności od miejsca znajdowania się rzeczy, to wszystkie wskazane wyżej przesłanki analizowane we wzajemnym ze sobą powiązaniu prowadzą do wniosku, że w aktualnym stanie prawnym nie ma podstaw, które wykluczałyby możliwość dokonania przeszukania w obiektach należących do kościołów i innych związków wyznaniowych

Inną kwestią jest to, czy taki stan prawny jest właściwy i słuszny.

Tym, co uderza niejako na pierwszy rzut oka, jest fakt, iż obiekty sakralne oraz inne pomieszczenia kościelne oraz należące do wspólnot wyznaniowych nie korzystają z takich regulacji, jaką mają chociażby instytucje państwowe, samorządowe czy należące do wojska, a dokumentacja kościelna nie jest chroniona chociażby tak, jak chroniona jest jakakolwiek dokumentacja zawierająca tajemnicę zawodową czy dokumentacja lekarska.

Zauważalny *prima facie* jest również dysonans istniejący pomiędzy ochroną tajemnicy obrończej a tajemnicy spowiedzi w trakcie czynności przeszukania, i to mimo tego, iż poziom ochrony obu tych tajemnic w innych regulacjach postępowania karnego jest co do zasady analogiczny.

Zgodnie z przywołaną wcześniej treścią art. 225 § 3 k.p.k., jeśli w trakcie trwającego przeszukania obrońca lub inna osoba, od której żąda się wydania rzeczy, oświadczy, iż wydane lub znalezione w toku przeszukania pisma lub inne dokumenty obejmują okoliczności związane z wykonywaniem funkcji obrończych, organ dokonujący tych czynności pozostawia te dokumenty wymienionym osobom bez zapoznawania się z ich treścią lub wyglądem, przy czym jeśli oświadczenie to pochodzi od obrońcy, wymienione pisma i dokumenty pozostawia się na miejscu nawet wówczas, gdy powyższe oświadczenie budzi wątpliwości.

37 Powyższy pogląd przytacza P. Borecki za L. Garlickim; P. Borecki, *Autonomia...*, dz. cyt., s. 92.

Wymieniony przepis odnosi się wyłącznie do tajemnicy obrończej. Nie ma on zastosowania do osób duchownych i pism zawierających tajemnicę spowiedzi (w aspekcie prawa kanonicznego). Oznacza to, że w trakcie przeszukania dokumenty zawierające tajemnicę spowiedzi w żaden sposób chronione nie są. Tezy tej nie zmienia fakt, iż dokumenty zawierające tajemnicę spowiedzi są dowodami, których w procesie i tak wykorzystać nie będzie można. Rzecz bowiem w tym, że w analizowanym przypadku nie ma żadnych regulacji, które chroniłyby dokumenty zawierające tajemnicę spowiedzi przed ich czytaniem przez osoby dokonujące czynności przeszukania oraz przed wynoszeniem ich na zewnątrz.

W przypadku tajemnicy obrończej oświadczenie obrońcy ma – jak wskazano wyżej – dużą moc sprawczą, która w dodatku nie podlega jakiegokolwiek weryfikacji. W przypadku tajemnicy spowiedzi ewentualne podobne oświadczenie złożone przez osobę duchowną żadnego formalnego znaczenia nie ma, zaś o tym, czy zabezpieczone materiały zawierają tajemnicę spowiedzi, rozstrzygają same organy procesowe (*sic!*).

Nie lepiej przedstawia się sytuacja w odniesieniu do dokumentów zawierających tajemnicę duszpasterską, w której stopień poufności informacji bywa do tajemnicy spowiedzi zbliżony. W odniesieniu do takich dokumentów nie istnieją żadne zakazy dowodowe, a ich pozyskanie w wyniku żądania wydania lub przeszukania nie jest obwarowane żadnymi ograniczeniami. Tego rodzaju dokumenty nie mają statusu dokumentów zawierających informacje objęte tajemnicą państwową, służbową, zawodową ani inną chronioną ustawą, o których mowa w art. 225 § 1 k.p.k., bowiem tajemnica duszpasterska do żadnej z kategorii wymienionych tajemnic nie przynależy. Tajemnicy tej nie można przede wszystkim uznać za tajemnicę zawodową, a to dlatego, że ustawodawca polski nie sformułował wprawdzie żadnej legalnej definicji tajemnicy zawodowej³⁸, jednak w doktrynie karnistycznej³⁹, cywilistycznej⁴⁰, jak i administracyjnej⁴¹, wypracowanej na gruncie art. 180 k.p.k.,

³⁸ Według definicji doktrynalnej „tajemnica zawodowa istnieje, gdy wiadomość nią objęta została uzyskana przez osobę reprezentującą określony zawód, z tytułu wykonywania którego było możliwe wejście w posiadanie cudzej tajemnicy czy sekretu”; M. Budyn-Kulik et al., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 489. Podobnie m.in. P. K. Sowiński; zob. P. K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Warszawa 2004, s. 147.

³⁹ K. Łojewski, *Instytucja odmowy zeznań w polskim prawie karnym*, Warszawa 1970, s. 151; P. K. Sowiński, *Prawo świadka...*, dz. cyt., s. 166.

⁴⁰ Zob. m.in. T. Demendecki, *Komentarz do art. 261, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Bodio et al., Warszawa 2014, s. 643.

⁴¹ Zob. P. M. Przybysz, *Kodeks postępowania administracyjnego*, Warszawa 2014, s. 198.

art. 261 k.p.c.⁴² i art. 83 k.p.a.⁴³, zdecydowanie przeważa utrwalony od lat pogląd, że omawiany obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej wynikać musi z przepisów ustawowych⁴⁴. Ani Kodeksy prawa kanonicznego Kościoła katolickiego, ani też prawo wewnętrzne innych kościołów czy związków wyznaniowych nie przynależą do określonych w art. 87 Konstytucji RP źródeł prawa i nie mają mocy powszechnie obowiązującej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Regulacje te mogą wywoływać skutki w polskim porządku prawnym jedynie wówczas, gdy zezwala na to prawo państwowe (aktem rangi ustawowej) i tylko w zakresie tym zezwoleniem objętym. Żaden z obowiązujących przepisów prawa powszechnego nie odsyła w zakresie dotyczącym tajemnicy duszpasterskiej do norm prawa wewnętrznego wspólnot religijnych ani też tego rodzaju norm nie recypuje.

W doktrynie nie brak głosów, że tajemnica zawodowa może wynikać także z samej z etyki zawodowej danego zawodu (skodyfikowanej lub nie), ale w literaturze przedmiotu zgłaszane są nie pozbawione racji wątpliwości co do tego, czy można mówić o kapłaństwie jako o zawodzie⁴⁵, podobnie jak i wątpliwe jest to, czy w kategoriach zawodu należy rozpatrywać powołanie zakonne. Źródłem obowiązku zachowania dyskrecji może być także umowa cywilno-prawna, jednakże poprzedzanie np. rozmowy duchowej formalnym kontraktem nie jest zjawiskiem spotykanym w realiach praktyk religijnych.

Poza dokumentami, które zawierają wymienione tajemnice, z ochrony określonej w art. 225 §1 k.p.k. (polegającej na tym, że zatrzymane pisma lub dokumenty dostarcza się prokuratorowi lub sądowi w opieczętowanym opakowaniu, bez ich odczytania) korzystają również pisma i dokumenty mające „charakter osobisty”.

42 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz.93 z późn. zm.) [dalej: k.c.].

43 Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 1960 r. Nr 30, poz. 168 z późn. zm.) [dalej: k.p.a.].

44 Zdarza się jednak, iż obowiązek zawodowej dyskrecji może mieć swe źródło również w przepisach rozporządzenia, np. § 21 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz.U. z 2005 r. Nr 37, poz. 331).

45 Zob. m.in. B. Kunicka-Michalska, *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym*, Warszawa 1972, s. 161–162; Z. Ciupak, *Socjologiczne aspekty „zawodu” kapłana*, [w:] *Zawody. Materiały i studia*, red. A. Sarapata, Wrocław – Warszawa – Kraków 1964, s. 49n.; L. Świto, *Charakter prawny posługi duszpasterskiej proboszczów i wikariuszy w parafiach rzymskokatolickich w świetle prawa polskiego*, „Seminare” (2010) nr 27, s. 41–50. Sama też definicja tajemnicy zawodowej jest zagadnieniem problematycznym; zob. M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, s. 62–84.

Regulacja określona w art. 225 § 1 k.p.k. może mieć zatem w pewnym zakresie zastosowanie również w odniesieniu do wspólnot konfesyjnych, ale tylko wówczas, gdy osoba, u której dokonano zatrzymania lub u której przeprowadza się przeszukiwanie, oświadczy, że zabezpieczone pisma mają charakter osobisty.

Wszystkie inne pisma, a więc np. urzędowe dokumenty kościelne czy też urzędowe dokumenty należące do związków wyznaniowych, nie mając statusu dokumentów zawierających wskazane, ustawowo uznane tajemnice, ani też nie będąc dokumentami o charakterze osobistym, z żadnej ochrony nie korzystają.

3. Wnioski i propozycje rozwiązań *de lege ferenda*

Reasumując powyższe uwagi i wracając do pytania postawionego we wstępie, stwierdzić należy, iż w aktualnej rzeczywistości społecznej ewentualne obawy, iż w Polsce mogłoby dojść do przypadków, jakie miały miejsce w Belgii w 2010 roku, wydają się dużą przesadą. Niemniej jednak nie sposób nie zauważyć, iż prawo obecnie obowiązujące w RP nie zawiera żadnych mechanizmów, które przed taką ewentualnością mogłyby skutecznie chronić. Słabością istniejących rozwiązań są zarówno mankamenty tkwiące w samych przepisach regulujących czynności przeszukania, co w praktyce oznacza nader nikłą ochronę konstytucyjnych praw i wolności jednostki, jak i brak jakichkolwiek uregulowań, które dostrzegałyby specyfikę podmiotów konfesyjnych i chroniły tajemnicę posługi religijnej.

W obecnym stanie prawnym każdy funkcjonariusz Policji może, opierając się na dość mglistych przesłankach i okazując jedynie swą legitymację służbową, dokonać przeszukania domu lub mieszkania w każdej sprawie, chociażby o przysłowiową kradzieży kury czy telefonu, i to nawet wówczas, jeśli szukana rzecz natychmiast i dobrowolnie zostanie mu wydana. W analogiczny sposób przeszukania mogą być dokonywane również, jak wskazano wyżej, we wszelkich obiektach należących do kościołów i innych związków wyznaniowych. W poszukiwaniu dowodów organy ścigania mogą przeszukać nie tylko należące do podmiotu konfesyjnego pomieszczenia mieszkalne (np. plebanie), ale również pomieszczenia o charakterze instytucjonalnym, jak kancelarie parafialne, kurie i sądy biskupie, a nawet i obiekty sakralne oraz miejsca kultu religijnego.

Możliwość dokonania przeszukania kościoła w poszukiwaniu skradzionego roweru wydaje się obecnie wizją mało prawdopodobną, jednakże – co jeszcze raz warto podkreślić – w świetle aktualnych rozwiązań normatywnych wykluczyć jej się

nie da. Tym, co obecnie budzić może realne obawy, jest fakt, iż dokonana z dniem z dniem 13 lipca 2017 roku nowelizacja art. 240 k.k.⁴⁶ spowodować może znaczący wzrost ryzyka przeszukań w kuriach i sądach biskupich oraz analogicznych instytucjach innych niż Kościół katolicki związków wyznaniowych. Zjawisko takie wskazuje na istnienie swoistego paradoksu: podmiot konfesyjny, realizując wspomniany obowiązek określony w art. 240 k.k., tj. przekazując organom ścigania wiarygodną wiadomość np. o przypadku pedofilii, z góry naraża się na ryzyko przeszukań (w zasadzie niczym nieskrępowanych) i siłowego odebrania materiałów, które ową wiadomość uzasadniały. W tym miejscu odnotować wypada, iż np. w sytuacji gdy informacja o pedofilii pojawi się w toku kanonicznego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, trudno przypuszczać, aby sędziowie i współpracownicy trybunałów kościelnych wobec spoczywającego na nich obowiązku zachowania kanonicznej tajemnicy urzędowej (kan. 1455 § 1 CIC⁴⁷, kan. 1609 § 2 CIC) akta takiego postępowania wydawali organom ścigania dobrowolnie.

Istniejący stan rzeczy wymaga zatem pilnych zmian ustawodawczych. Pierwszy postulat *de lege ferenda*, jaki się nasuwa, ma charakter zasadniczy i wiąże się przede wszystkim z koniecznością wprowadzenia do polskiego porządku prawnego tajemnicy duszpasterskiej jako *sui generis* tajemnicy zawodowej. Tajemnicę tę należałoby „zakotwiczyć” w akcie normatywnym prawa polskiego poprzez sformułowanie jej definicji, co mogłoby nastąpić np. w Ustawie z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁴⁸.

Po wtóre należałoby zagwarantować przełożonym podmiotów konfesyjnych prawo do bycia informowanym o każdym zamiarze dokonania przeszukania w obiektach należących do tych podmiotów, tak jak ma to miejsce w przypadku kierowników instytucji państwowych i samorządowych oraz dowódców jednostek wojskowych. Przełożonym tym (lub osobom przez nich wskazanym) należałoby – analogicznie – umożliwić także wzięcie udziału w czynnościach przeszukania.

46 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 98, poz. 553 z późn. zm.) [dalej: k.k.].

47 *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984 [dalej: CIC].

48 Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 155. W art. 12 ust. 1 można byłoby dodać zapis, iż wymienione w tym przepisie osoby zobowiązane są do zachowania tajemnicy duszpasterskiej, która obejmuje wszelkie informacje uzyskane w związku z udzielaniem posługi religijnej.

Po trzecie należałoby generalnie wykluczyć możliwość dokonywania w obiektach należących do kościołów i innych związków wyznaniowych przeszukań „na legitymację” w sprawach o wykroczenia, natomiast w kościołach, innych obiektach sakralnych i miejscach kultu religijnego dopuszczalność każdego przeszukania należałoby ograniczyć jedynie do katalogu najpoważniejszych przestępstw, enumeratywnie wymienionych.

Zmian wymagają również same przepisy dotyczące procedury przeszukania. Niezależnie od sygnalizowanej wyżej potrzeby sprecyzowania (ukonkretnienia) przesłanek materialnoprawnych przeszukania jako takiego, trafny wydaje się postulat wyraźnego wyodrębnienia dwóch reżimów postępowania: jednego dla przeszukań w trybie zwykłym i drugiego dla przeszukań w trybie niecierpiącym zwłoki, przy jednoczesnym wprowadzeniu dywersyfikacji ze względu na podmiot, u którego przeszukanie ma być dokonane (tj. w zależności od tego, czy przeszukanie miałoby nastąpić u podejrzanego/oskarżonego, czy też u osoby trzeciej, niebędącej w kręgu podejrzeń)⁴⁹. Pożądanym kryterium precyzującym możliwość dokonania przeszukania w przypadku niecierpiącym zwłoki byłoby również zaznaczenie, iż samodzielną decyzję o przeszukaniu pomieszczeń funkcjonariusze Policji (i innych służb) mogą podjąć jedynie w celu zatrzymania określonej osoby na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub w czasie pościgu albo ze względu na konieczność odnalezienia dowodów znajdujących się przy danej osobie w związku z ujęciem *in flagranti* lub w trakcie pościgu⁵⁰.

Właściwe wydaje się również generalne ograniczenie katalogu czynów, w odniesieniu do których przeszukanie za okazaniem jedynie legitymacji służbowej może mieć miejsce, jak również powierzenie kontroli dopuszczalności i legalności przeszukania wyłącznie sądom. Rozważyć należałoby także i to, czy istnienie art. 168a k.p.k. da się pogodzić z zasadami demokratycznego państwa prawa.

Utrzymanie istniejącego *status quo* stawia pod znakiem zapytania nie tylko gwarancje procesowe podmiotów, u których dokonano przeszukania, ale również poziom ochrony wskazanych wyżej praw konstytucyjnych, z prawem do poufności praktyk religijnych włącznie.

49 R. Koper, *Przeszukanie...*, dz. cyt., s. 22.

50 S. Steinborn, *Problem...*, dz. cyt., s. 375.

SUMMARY

Search activities in the rooms of churches and religious organisations. Retention of documents and other items

This article deals with the subject of searches in rooms belonging to churches and religious organizations and the detention of documents and other things belonging to these entities. By analysing the applicable legal regulations, the publication attempts to answer the question whether the normative solutions existing in the Polish legal order allow for the possibility of conducting searches in religious buildings and other premises belonging to churches and religious organizations, and whether any writings and documents held by confessional entities disclosed in the course of these activities are subject to any protection? Are churches and religious organisations obliged, at the request of the services, to issue any person who can provide evidence of the things which they indicate, and are the searches themselves regulated unambiguously and with full respect for the rights of the individual guaranteed by the Polish Constitution?

The article presents the controversial and objectionable issues and proposes solutions *de lege ferenda*.

Keywords: search, Church, religious associations, secret of confession, pastoral secret

Czynności przeszukania w pomieszczeniach kościołów i innych związków wyznaniowych. Zatrzymanie dokumentów i innych rzeczy

Artykuł dotyczy tytułowej problematyki przeszukania w pomieszczeniach należących do kościołów i innych związków wyznaniowych oraz zatrzymania należących do tych podmiotów dokumentów i innych rzeczy. Poprzez analizę obowiązujących uregulowań prawnych publikacja zawiera próbę odpowiedzi na pytanie, czy rozwiązania normatywne istniejące w porządku prawa polskiego dopuszczają możliwość dokonywania przeszukiwań w obiektach sakralnych i innych pomieszczeniach należących do kościołów i innych związków wyznaniowych oraz, czy ewentualnie ujawnione w trakcie tych czynności pisma i dokumenty będące w posiadaniu podmiotów konfesyjnych podlegają jakiegokolwiek ochronie. Czy kościoły i inne związki wyznaniowe obowiązane są do wydawania na żądanie służb każdej, mogącej stanowić dowód w sprawie rzeczy, którą służby te wskażą, i czy same czynności przeszukania są uregulowane w sposób niebudzący wątpliwości i z pełnym poszanowaniem gwarantowanych konstytucyjnie praw jednostki?

W artykule wskazano zagadnienia sporne i budzące zastrzeżenia oraz zawarto propozycje rozwiązań *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: przeszukiwanie, Kościół, związek wyznaniowy, tajemnica spowiedzi, tajemnica duszpasterska

BIBLIOGRAFIA

Źródła

1. *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.
2. Europejska Konwencja w Sprawie Cyberprzestępczości z dnia 23 listopada 2001 roku, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm> (11.03.2018).
3. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Bodio et al., Warszawa 2014.
4. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. R. A. Stefański, R. Zbłocki, Warszawa 2003.
5. *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1: *Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
6. Protokół nr 7 w sprawie przywilejów i immunitetów Unii Europejskiej (Dz.U. 310, 16/12/2004 P. 0261–0266).
7. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 roku w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz.U. z 2005 r. Nr 37, poz. 331).
8. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 stycznia 1984 roku w sprawie zasad i trybu zatrzymywania, kontroli osobistej, przeglądania bagażu oraz sprawdzania ładunku osób naruszających lub zagrażających porządkowi i bezpieczeństwu publicznemu (Dz.U. z 1984 r. Nr 6, poz. 28).
9. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 roku – Regulamin wewnętrzny urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2016 r. poz. 508).
10. Rozporządzenie z dnia 19 marca 1928 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364 z późn. zm.).
11. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 1960 r. Nr 30, poz. 168 z późn. zm.).
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku o Ministrze Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów (Dz.U. z 1983 r. Nr 38, poz. 172).

13. Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 155).
14. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
16. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 roku – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2016 r. poz. 1713).
17. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1904).
18. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 98, poz. 553 z późn. zm.).
19. Wyrok TK z dnia 14 grudnia 2017 roku, sygn. akt K 17/14 (Dz.U. poz. 2405).
20. Wyrok TK z dnia 3 lipca 2008 roku, sygn. akt K 38/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 102.
21. Wytyczne Komendanta Głównego Policji w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantówz dnia 15 lutego 2012 roku (Dz.Urz. KGP z 2012 r. poz. 7).
22. Zalecenia Rady Europy Nr R (95) 13 dotyczące „Problemów karnoprocesowych związanych z nowoczesną technologią przetwarzania informacji”, <http://cm.coe.int/ta/rec/1995/95r13.htm> (11.03.2018).

Literatura

23. Adamski A., *Prawo karne komputerowe*, Warszawa 2000.
24. Bartczak J., *Przeszukanie w przepisach prawa i praktyce*, Warszawa 1973.
25. Borecki P., *Autonomia kościołów i innych związków wyznaniowych we współczesnym prawie polskim*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” (2012) t. 15, s. 85–109.
26. Borecki P., *Geneza modelu relacji państwo–Kościoł w konstytucji RP*, Warszawa 2008.
27. Budyn-Kulik M. et al., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
28. Ciopiński Z., Górecki R., *Instytucja przeszukania na tle spraw o przestępstwa szpiegostwa*, „Nowe Prawo” (1988) nr 5–6.
29. Ciupak Z., *Socjologiczne aspekty „zawodu” kapłana*, [w:] *Zawody. Materiały i studia*, red. A. Sarapata, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964.
30. Goryczko E., *Autonomia i samorządność związków wyznaniowych w Polsce Ludowej*, Tarnów 2005.

31. Grajewski J., Skrętowicz E., *Podręczny komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Gdańsk 1993.
32. Grochowski J., *Milicyjne przeszukanie pozaprocesowe a konstytucyjne prawa osobiste w PRL*, „Problemy Prawa Karnego” (1989) nr 15.
33. Hofmański P., *Prawo do poszanowania prywatności (art. 17 Paktu i art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka) a rozwiązania polskiego prawa karnego materialnego i procesowego*, [w:] *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, red. J. Skupiński, J. Jakubowska-Hara, Warszawa 1995.
34. Kamińska-Nawrot A., *Przeszukanie – środek przymusu procesowego ograniczający konstytucyjnie chronione prawa*, „Studia nad Bezpieczeństwem” (2016) nr 1, s. 129–146.
35. Kazanowski A., *Problematyka przeszukania mieszkania*, „Prokuratura i Prawo” (2010) nr 4, s. 64–76.
36. Kobyliński A., *Pedofilia w Belgii. Ewolucja seksualna, sekularyzacja i nowa moralność*, „Studia Bobolanum” (2017) nr 1, s. 219–236.
37. Koper R., *Przeszukanie w wypadkach niecierpiących zwłoki*, „Prokuratura i Prawo” (2014) nr 11–12, s. 14–31.
38. Krukowski J., *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993.
39. Krukowski J., Warchałowski K., *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000.
40. Kunicka-Michalska B., *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym*, Warszawa 1972.
41. Łojewski K., *Instytucja odmowy zeznań w polskim prawie karnym*, Warszawa 1970.
42. Łojewski K., *Rewizja domowa i osobista według k.p.k.*, „Palestra” (1967) nr 4, s. 71–84.
43. Marszał K., *Problem organu uprawnionego do stosowania środków przymusu w procesie karnym*, „Problemy Prawa Karnego” (1993) nr 19, s. 101–109.
44. Mezglewski A., *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” (2011) t. 3, s. 251–258.
45. Młynarczyk Z., *Przeszukanie i odebranie przedmiotów w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” (1996) nr 4.
46. Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005.
47. Przybysz P., *Kodeks postępowania administracyjnego*, Warszawa 2014.
48. Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007.

49. Sakowicz A., *Poszanowanie życia prywatnego w postępowaniu karnym*, „Jurysta” (2000) nr 6.
50. Skoczyński L., *Przeszukanie – ewolucja instytucji*, [w:] *Problemy ewolucji prawa karnego*, red. T. Bojarski, Lublin 1993.
51. Sowiński P., *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Warszawa 2004.
52. Stanisław P., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006.
53. Stańda J., *Świadkowie przybrani w świetle nowej ustawy procesowej*, „Problemy Praworządności” (1971) nr 9.
54. Starzyński P., *Skutki uznania niekonstytucyjności art. 236 par. 2 k.p.k.*, „Przełęcz Policynjny” (2010) nr 3, s. 122–131.
55. Steinborn S., *Problem organu uprawnionego do stosowania przeszukania w toku procesu karnego w świetle unormowań konstytucyjnych i prawnomiędzynarodowych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” (2008) t. 19, s. 368–375.
56. Świto L., *Charakter prawny posługi duszpasterskiej proboszczów i wikariuszy w parafiach rzymskokatolickich w świetle prawa polskiego*, „Seminare” (2010) nr 27, s. 41–50.
57. Uniszewski Z., *Przeszukanie. Problematyka kryminalistyczna*, Warszawa 2000.